

In 't Giesbaargs fauna en flora

Luc VAN SCHOORS

In onderstaande woordenlijsten hebben we ons gewaagd aan de dialectnotatie van namen die verband houden met fauna en flora. Het valt ons op dat de kennis en het gebruik van deze woordenschat, nog meer dan het algemeen dialectgebruik met uitsterven bedreigd zijn, enkele uitzonderingen zoals preekeir, spennekop, kollebloeme, ... niet te na gesproken. De hedendaagse mens en voornamelijk de jeugd kent de flora en fauna benamingen niet (meer). Dit zou kunnen te maken hebben met het feit dat de bevolking meer en meer aan het verstedelijken is, ook in de plattelandsdorpen. Het dagelijkse contact met de natuur en zodus ook met het dieren- en plantenrijk is bij velen verdwenen. Zij die de correcte dialectbenamingen van vogels, andere dieren en insecten, bloemen en planten nog kennen en/of gebruiken worden stilaan zeldzaam. Wij zijn er ons terdege van bewust dat onderstaande woordenlijst ver van volledig is.

Diernamen

bette: vrouwelijk schaap, geit
bieër mannelijk varken
boep, boeboep: hond (kindertaal)
dolleken: veldmuis
escargot: huisjesslak
fenuijn/fonuijn: ongedierte
fokkelen (ww): bevruchten
gebiesjel: ongedierte
(h)oeës/(h)oeëze: haas
karrekolle/karrekole:
wijnngaardslak
koebieëste: koe
koeiewachter: hooiwagen (spin)
marteko: aapje
memel: houtworm
merre: merrie
muishond/maushond: wezel
padde: pad
plasjer: rund, meer bepaald dikbil
puit: kikker
slangartisje: hagedis, hazelworm
slekke: slak
spenne: spin
spennekop(e): spin
taup: spitsmuis
teik/ tjeik: pier, regenworm
tjoeken: varkentje
tjoekvaarken: varkentje
veize: vaars
viggen: varken
viesje: hermelijn
zogge: zeug

vissen en vogels

blaakuëremuske: (blauwkorenmus)
heggenmus
eirink: haring
geirnoërd: garnaal
geuf(ken): riviergrondeling
pladuijs/pladaus: schol
anneken/annekeis: ekster
aul/ uil: uil
dauvinne/d uivinne:
vrouwtjesduif
èje, ènje: eend
fleiremauze/-muijze: vleermuis
kanoeënevogel: kanarievogel
kebber: doffer, mannetjesduif
keuninksken: winterkoninkje
kieken: kip
kroeëje: kraai

Ge zoo ter boentjiesj va piesjen

meirloëert: merel
meuzeleir (grune m.): groenvink
muske: mus
perüsje: parkiet
schaaveigerken: rode kwikstaart
stekvogel: dagroofvogel (sperwer, buizerd)
vektruñsjel: geelgors
woeëterkieken: waterhoen
zwiepselkoddeken: kwikstaartje
zwoeëlem: zwaluw

insecten

bie: bij
darre: hommelm
doeës: daas, steekvlieg
donderbiesjtjen: dondervliegje
flautenier/flueitenier: wesp
keuninksken: kleine meikever
kopjoeëger: langpotige spin
lisjten (van lichtje): glimworm
mierevliegje: vruchtbare mier met vleugels
mulder: mannelijke meikever met poederachtig dekschild
nullekoker: (naaldenkoker)
waterjuffer, libel
ozzel horzel
peirdenozzel: paardenhorzel, hommelm
peirdevliegje: daas, steekvlieg
portekou: veelkleurige vlinder
potternellebiesjtjen/

pieternellebiesjtjen:
 lieveheerbeestje
 preekeir: meikever
 respe: rups
 ronkoeërd: meikever
 uërebieëste: oorworm
 vaarkisjbieëste: pissebed
'k Za mè zan bieënen nog noten klippelen
 venuijn/venaun: ongedierte
 (insecten)
 vliëgenbaater: vlinder

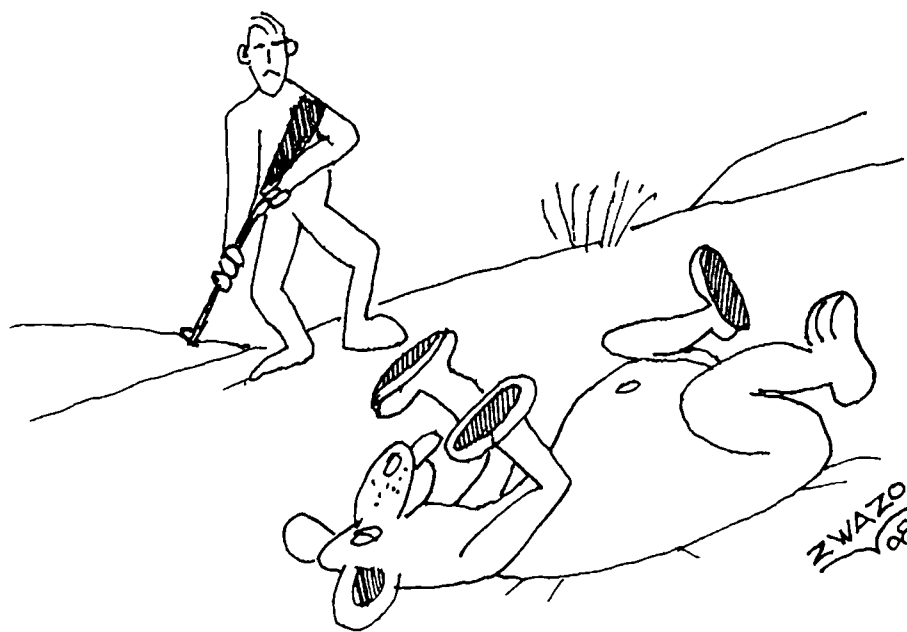
Planten, bloemen, vruchten, groenten en bomen

ajaun/ajuijn: ui
 blaä bloeme: korenbloem
 boeretieënen: grote bonen
 branke: knotwilg
 buëne (vklw.: boentjisj):
 (prinsesse)boon
 bük beuk
 bükkenutjisj: beukenootjes
 datte: dadel
 destel: distel
 donderbloëeren: huislook (op daken)
 eirte: erwt
 erpelaune/erpelueine: wilde kamille
 errebeze: aardbei
 eulebloeme: papaver, klapproos
 eulekop: verdovend middel op basis van papaver
 fuijn kruijd/faun kraud: tijm
 flier: muurbloem
 flamboeëze: framboos
 flombeze (zwarte): aalbes (ribes rubrum)
 gas: gras
 geinsj(t): brem
 heuëj: hooi
 (h)oeëver: haver
 (h)ucht: struik
 ieëkel: eikel
 kabuijze/kabauze: kabuiskoos
 kastunje: kastanje
 kasse: kers
 knoebelbuënen: grote doperwten
 kollebloeme: klapproos
 konaune-/konuijnemulkisj:
 leeuwenbekjes
 kozinnekisj: blauwe bosbessen,

kraakbessen
 laurier/laalier: laurier
 luijzoeëd/lauzoeëd: lijnzaad
 mauzen/m^uuizen: bintjes (soort aardappelen)
 mespel: mispel
 mespeleir: mispelaar
 moeëjesteek: wormsteek/
 wespensteek in fruit
 muijzenuërekiesj/
 mauzenuërekiesj: veldsla
 notebeskoeët: muskaatnoot
 oeëpenutjen: pindanoot
 peinsükkel: suikerbroodandijvie
 papnetel: witte dove netel
 parau/paruei : prei
 passaun/passuein : peterselie
 pasterklüeten: dikke, gerimpelde, driezijdige noten uit Zuid - Amerika
 patat/patotter: aardappel
 patotterbollen: groene (giftige) zaaddozen van de aardappelplant
 piesjbloeme: paardebloem
 plumkiesj: jasmijn, anjer
 pompernoelje: champignon, paddestoel
 rambaañze: braambes
 skaut-/skuijtkazzekiesj: kersen van tweede keus waar men buikloop van krijgt.
 slusjkisj: sluiwerwten
 sulkoeërd zuring

Spreekwoorden en gezegden over fauna en flora

Zannen appel es vaare geskèld:
 hij heeft niet lang meer te leven.
 Syn: Zanne patat es vaare geskèld.
 A legt zan boentiesj te wieëk(en):
 oog hebben op iets.
 Ge moet er a boentiesj nie op te wieëk(en) leggen: verwacht maar niets of alleszins niet te veel.
 Ajeet een boentjen vur mau/muij over: ik sta in zijn gratie.
 A zegt zelfs goeiedag tegen nen (h)ond mè nen (h)loed op: hij zegt tegen iedereen goeiedag.
 Ge zoo ter boentiesj va piesjen: het is zeer onaangenaam en pijnlijk om doen.
'k Za mè zan bieënen nog noten klippelen: ik overleef hem wel. (verouderd)
 A bloetj gelèk e vaarken: hij bloedt hevig.
 E wa rapper as a voeër, want da was uëk gieën'n (h)oeës: aansporing om wat vlugger te lopen of te werken.
 We zitten der in gelèk as Zjang in d'hon'n: We zitten tot boven onze oren in het werk, het stof, de problemen, enz...

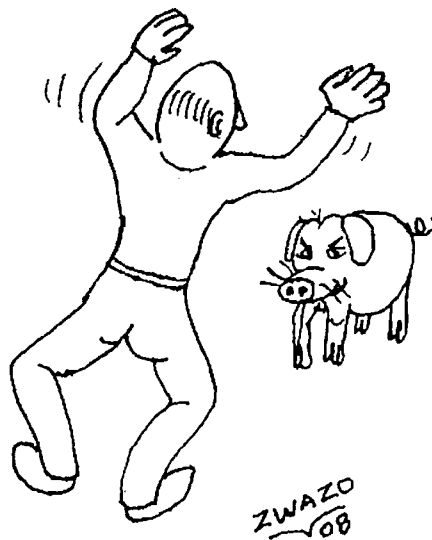
Ajee ne kemel geschoten

A zegt zelfs goeiendag tegen nen (h)ond me nen (h)loed op

'k Za were man (h)oeëver kraugen/ kr^uijgen as 'k thaus/ thuijs komme: er van langs krijgen, rammel krijgen
 Ajès ter mee opgezet gelèk as nen (h)ond mè vluëjen: hij is zeer trots, hij glundert
 Wad e weere, 't zo nen aän (h)ond verlieën: verschrikkelijk slecht weer.
 Mannen beir grolt: grote honger hebben
 Ik gó ma een kasse riskeren: ik ga mij iets wagen
 Ajeet er ne kemel geschoten: hij heeft daar flink geblunderd.
 A geboërt va krommen (h)oeës: onwetendheid veinzen
 Ajès presiesj van nen (h)oeës gepoept: hij zeer haastig of zenuwachtig
 Z'Hee nen hoeës in heure sakosj: Ze is in verwachting.
 Va krommen (h)oeës geboeëren: doen alsof men van niets weet.
 Ge kunt fleus (h)oeëver pikken aut/uijt een fleske: zeer mager.
 Z'heet een spennekope in euren boeërd: gezegd van een vrouw die nog geen geslachtsverkeer heeft gehad.

A stoeët op ne goeie staal: wordt gezegd van iemand die niet mager is..
 As't wil lukken kalft ne stier: met een mirakel is alles mogelijk, dus onmogelijk.
 Stoeën te kauken/kuijken gelèk as nen aul/uijl op ne klaut/kluijt: als een dwaas naar iets of iemand kijken.
 't Er zitten aulen/uijlen op tak: wordt gezegd wanneer bepaald gesprekken niet geschikt zijn voor kinderen; eigenlijk een aanmaning om het gesprek te stoppen of over te gaan op een ander onderwerp.
 'n Aul/ uijl za'd op a (h)uëd kakken: wordt gezegd tegen kinderen als ze zich 's avonds bij het invallen van de duisternis nog buitenhuis bevinden.
 Ter kwamp een padde
 Ter kwamp ne puijt/paut
 En za lieken was uijt/aut.
 Den dieën kaa gieën vigen vangen: iemand met O-benen
 E peird om in de roe te liggen: sterk paard dat met de roede, kordeel of touw wordt gemend. Zeer sterke vent.
 Azu moeëger as ne rueiger op zan skeen'n: zeer mager zijn.

Den dieën kaa gieën vigen vangen

In za struë waarken: vitten, zenuwachtig
 E visselken autsmauten/ uijtsmuijten: iemand proberen aan de praat te krijgen, door een andere wetenswaardigheid prijs te geven
 't Er zit een vlieg in den boelie: er ligt een haar in de soep: (familiale) onenigheid. Syn. 't Skof stikt inne.
 Weirewolf spelen: 's nachts rondlopen ingevolge slapeloosheid.

Luc VAN SCHOORS
 lucvanschoors@skynet.be
 tel: 054/41 55 14

Het zou ons ten zeerste verheugen mochten wij woorden en/of uitdrukkingen over dit onderwerp ontvangen.

Met speciale dank aan Emiel Collijns, Johny De Nie, Jan Van De Pontseele, Karel De Pelsemaeker, Johan en Herman François, alias Zwazo, die telkenmale onze bijdrage verlucht met passende cartoons.